

بررسی اثربخشی آموزش مهارت های شهروندی بر مسوولیت پذیری و رعایت مقررات اجتماعی دانش آموزان دختر متوسطه اول

ریحانه اکبری سورک

کارشناس رشته جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه بیربند، بیربند، ایران

rahaneh.akbari@gmail.com

چکیده

هدف: در عصر حاضر، آموزش فراتر از انتقال صرف دانش و اطلاعات است و به سمت پرورش شهروندانی مسوولیت پذیر و آگاه از حقوق و وظایف خود در جامعه پیش می رود. مهارت های شهروندی، مجموعه ای از توانایی ها و دانش هایی هستند که به افراد کمک می کنند تا به عنوان شهروندان فعال و مشارکت جو در جامعه نقش ایفا کنند. آموزش این مهارت ها به دانش آموزان، به ویژه در دوره متوسطه اول که دوران شکل گیری هویت و شخصیت آن ها است، می تواند تاثیر بسزایی در ترغیب آن ها به پذیرش مسوولیت های اجتماعی و رعایت مقررات و قوانین جامعه داشته باشد. این پژوهش با هدف بررسی تاثیر آموزش مهارت های شهروندی بر مسوولیت پذیری و رعایت مقررات اجتماعی دانش آموزان متوسطه اول انجام شده است. ما در این مطالعه، به دنبال پاسخ دادن به این پرسش هستیم که آیا آموزش مهارت های شهروندی می تواند باعث افزایش حس مسوولیت پذیری و رعایت مقررات اجتماعی در میان دانش آموزان شود؟ همچنین، ما به دنبال کشف این موضوع هستیم که کدام مهارت های شهروندی بیشترین تاثیر را بر رفتار اجتماعی دانش آموزان دارند و چگونه می توان این آموزش ها را به بهترین شکل در برنامه درسی مدارس گنجاند. این مطالعه می تواند تاثیر قابل توجهی بر سیستم آموزشی و نحوه تربیت نسل آینده داشته باشد. با درک بهتر اهمیت آموزش مهارت های شهروندی، مدارس می توانند برنامه های درسی را طوری طراحی کنند که دانش آموزان را به شهروندانی مسوولیت پذیر و آگاه تبدیل کنند که نه تنها در جامعه خود نقش فعالی ایفا می کنند، بلکه به عنوان شهروندان جهانی، به دنبال ایجاد تغییراتی مثبت در دنیای اطراف خود هستند.

مواد و روش ها: نظر به ماهیت موضوع مورد مطالعه و سایر ویژگی های تحقیق این پژوهش با روش تحقیق شبه آزمایش "طرح آزمون مقدماتی و نهایی با گروه شاهد و بدون استفاده از گزینش تصادفی" استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانش آموزان دختر پایه هفتم شهرستان رشت خوار که در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ مشغول به تحصیل بوده اند تشکیل می دهد. نمونه آماری در این پژوهش به شکل تمام شماری به تعداد ۴۰ نفر از این دانش آموزان می باشد. در نتیجه تعداد ۴۰ دانش آموز ۲۰ دانش آموز در گروه آزمایش و ۲۰ دانش آموز در گروه کنترل طی دو مرحله پیش آزمون و پس آزمون به عنوان نمونه مورد نظر انتخاب شد. ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش شامل پرسشنامه آموزش مهارت های اجتماعی و شهروندی (ایندریتزن و فوستر (۱۹۹۳) و پرسشنامه کیفیت زندگی (QSL) آینلی و بورك (۱۹۹۲) در مدرسه می باشند. به منظور تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS نسخه ۲۵ استفاده شد.

یافته ها: یافته های تحقیق نشان داد که اثر مستقیم آموزش مهارت های شهروندی بر مسوولیت پذیری و رعایت مقررات اجتماعی دانش آموزان معنادار است ($p < 0.05$).

نتیجه گیری: نتایج نشان می دهد که آموزش مهارت های شهروندی تاثیر قابل توجهی بر افزایش حس مسوولیت پذیری و رعایت مقررات اجتماعی در میان دانش آموزان دارد. یافته های این پژوهش نشان داد که دانش آموزانی که آموزش مهارت های شهروندی دریافت کرده اند، درک بهتری از حقوق و وظایف خود به عنوان شهروندان جامعه دارند. آن ها یاد گرفته اند که

¹ The Teenage Inventory of Social Skill (TISS)

² Inderbitzen & foster

چگونه به صورت فعال در جامعه مشارکت کنند و نقش خود را در ایجاد تغییراتی مثبت ایفا نمایند. این آموزش همچنین باعث افزایش آگاهی آن‌ها از مقررات و قوانین اجتماعی شده و آن‌ها را ترغیب می‌کند تا این مقررات را رعایت کنند. علاوه بر این، ما دریافتیم که برخی مهارت‌های شهروندی خاص، مانند حل مساله، ارتباط موثر و مشارکت اجتماعی، بیشترین تاثیر را بر رفتار اجتماعی دانش‌آموزان دارند. این مهارت‌ها به آن‌ها کمک می‌کند تا با چالش‌ها و مشکلات جامعه مواجه شوند و به دنبال راه‌حلی برای بهبود شرایط اطراف خود باشند. همچنین، ما دریافتیم که گنجاندن آموزش مهارت‌های شهروندی در برنامه درسی مدارس به صورت منظم و مداوم، تاثیر بیشتری بر دانش‌آموزان دارد. در مجموع، نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که آموزش مهارت‌های شهروندی می‌تواند به عنوان یک ابزار قدرتمند برای پرورش شهروندانی مسئولیت‌پذیر و آگاه مورد استفاده قرار گیرد. این یافته‌ها می‌توانند تاثیر قابل توجهی بر سیستم آموزشی داشته باشند و مدارس را ترغیب کنند تا برنامه‌های درسی را به گونه‌ای طراحی کنند که دانش‌آموزان را به شهروندان فعال و مشارکت‌جو تبدیل کنند. با آموزش مهارت‌های شهروندی، ما نه تنها به نسل آینده کمک می‌کنیم تا جامعه‌ای بهتر بسازند، بلکه آن‌ها را برای مواجهه با چالش‌های جهانی و ایجاد تغییراتی مثبت در دنیای اطراف خود آماده می‌سازیم.

واژه‌های کلیدی: آموزه‌های اسلامی، سازگاری اجتماعی، برنامه درسی، کیفیت زندگی.

مقدمه

در عصر حاضر، آموزش فراتر از انتقال صرف دانش و اطلاعات است و به سمت پرورش شهروندانی مسئولیت‌پذیر و آگاه از حقوق و وظایف خود در جامعه پیش می‌رود. مهارت‌های شهروندی، مجموعه‌ای از توانایی‌ها و دانش‌هایی هستند که به افراد کمک می‌کنند تا به عنوان شهروندان فعال و مشارکت‌جو در جامعه نقش ایفا کنند. آموزش این مهارت‌ها به دانش‌آموزان، به ویژه در دوره متوسطه اول که دوران شکل‌گیری هویت و شخصیت آن‌هاست، می‌تواند تاثیر بسزایی در ترغیب آن‌ها به پذیرش مسئولیت‌های اجتماعی و درک اهمیت رعایت مقررات و قوانین جامعه داشته باشد (۱). این پژوهش با هدف بررسی تاثیر آموزش مهارت‌های شهروندی بر مسئولیت‌پذیری و رعایت مقررات اجتماعی در میان دانش‌آموزان متوسطه اول انجام شده است. ما در این مطالعه، به دنبال پاسخ دادن به این پرسش‌های کلیدی هستیم: آیا آموزش مهارت شهروندی در این مطالعه، ما به دنبال کشف این موضوع هستیم که کدام مهارت‌های شهروندی بیشترین تاثیر را بر رفتار اجتماعی دانش‌آموزان دارند و چگونه می‌توان این آموزش‌ها را به بهترین شکل در برنامه درسی مدارس گنجاند. این مطالعه می‌تواند تاثیر قابل توجهی بر سیستم آموزشی و نحوه تربیت نسل آینده داشته باشد. با درک بهتر اهمیت آموزش مهارت‌های شهروندی، مدارس می‌توانند برنامه‌های درسی را طوری طراحی کنند که به پرورش شهروندان مسئولیت‌پذیر و آگاه کمک کند. هدف ما این است که نسل آینده نه تنها در جامعه خود نقش فعالی ایفا کنند، بلکه به عنوان شهروندان جهانی، تاثیری مثبت و سازنده بر دنیای اطراف خود داشته باشند (۲). یکی از مسائل مهمی که در رابطه با مفهوم شهروند و شهروندی وجود دارد این است که چگونه می‌توان آن را تعلیم و آموزش داد تا بر اساس آن شاهد اجرای صحیح آن در جامعه و شناخت وظایف و تکالیف مبتنی بر آن بود (۳). در این رابطه صاحب نظران مدرسه را بهترین مکان برای آموزش و تعلیم این مقوله می‌دانند. آنها معتقدند چون مدرسه بعد از خانه دومین محیطی است که کودکان و نوجوانان قسمت اعظم وقت خود را در آن سپری می‌کنند، و نقش مهمی در رشد شخصیت و انتقال دانش و مهارت‌های زندگی به آنها دارد، در نتیجه آشنایی با شهروند و شهروندی نیز از جمله مهارت‌هایی است که در مدرسه باید آموزش داده شود و دانش‌آموزان رده‌های مختلف تحصیلی باید حقوق، تکالیف و مسئولیت‌های شهروندی را در مدرسه فراگیرند (۴). به عبارت دیگر گنجاندن مطالب مهم و ضروری در مورد حقوق شهروندی براساس اصول و قواعد در برنامه درسی و کاربردی ساختن آنها توسط نظام آموزش و پرورش حاکم بر هر کشوری، افراد متعهد و مسئول و آگاه را پرورش خواهد داد که خواهند توانست نظام نماینده - شهروند را (که نظامی عادل و قانونمند است) بنا نهند؛ نظامی که افراد جامعه در آن حق آزادی، حق مشارکت، حق انتخاب و... را داشته باشند (۵). برخی از صاحب نظران نیز ضرورت آموزش شهروندی را پرورش قابلیت‌هایی در فرد که با افراد دیگر جامعه همزیستی اجتماعی سالمی پیدا کنند می‌دانند. در واقع فرد با آموزش‌هایی که در زمینه‌ی حقوق شهروندی از طریق نظام آموزشی و مدارس دریافت می‌کنند به فردی مستقل که دارای حس مسئولیت‌های اخلاقی و اجتماعی رشد یافته‌ای باشد تبدیل شود و عضو سودمندی برای جامعه گردد. به همین دلیل آشنا شدن با این حقوق و ضرورت آموزش آنها به شهروندان، مزایای زیادی می‌تواند داشته باشد. بنابراین آموزش حقوق شهروندی در مدارس ضرورت پیدا خواهد کرد (۶). اهمیت و ضرورت بررسی تاثیر آموزش مهارت‌های شهروندی بر مسئولیت‌پذیری و رعایت مقررات اجتماعی در میان دانش‌آموزان متوسطه اول نمی‌تواند نادیده گرفته شود. در عصر حاضر، جامعه با چالش‌های مختلفی از جمله عدم مسئولیت‌پذیری اجتماعی، بی‌توجهی به قوانین و مقررات، و کمبود مشارکت فعال شهروندان مواجه است. پرورش شهروندانی مسئولیت‌پذیر و آگاه که درک درستی از حقوق و وظایف خود دارند، کلیدی اساسی برای مواجهه با این چالش‌هاست (۷). دوره متوسطه اول، دوران شکل‌گیری هویت و شخصیت دانش‌آموزان است. آن‌ها در حال کشف نقش خود در جامعه و یادگیری نحوه تعامل با دیگران و پیرامون خود هستند. آموزش مهارت‌های شهروندی در این دوره حساس می‌تواند تاثیری ماندگار بر نگرش و رفتار آن‌ها داشته باشد. با آموزش این مهارت‌ها، دانش‌آموزان یاد می‌گیرند که مسئولیت اعمال و تصمیمات خود را بر عهده بگیرند، به اهمیت رعایت قوانین و مقررات اجتماعی پی ببرند، و به شهروندانی مشارکت‌جو و فعال در جامعه تبدیل شوند (۸). علاوه بر این، در دنیای امروز که به سرعت در حال جهانی شدن است، شهروندان با چالش‌ها و مشکلاتی روبرو هستند که فراتر از مرزهای ملی است. آموزش مهارت‌های شهروندی به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا درک

بهتری از مسائل جهانی داشته باشند و به عنوان شهروندان جهانی، احساس مسئولیت کنند. آن‌ها می‌آموزند که چگونه می‌توانند تأثیری مثبت بر جامعه خود و همچنین بر دنیای اطراف خود داشته باشند (۹). این مطالعه همچنین می‌تواند تأثیر قابل توجهی بر سیستم آموزشی داشته باشد. درک اهمیت آموزش مهارت‌های شهروندی می‌تواند منجر به طراحی برنامه‌های درسی موثرتری شود که به پرورش شهروندان مسئولیت‌پذیر کمک می‌کند. مدارس می‌توانند با گنجاندن آموزش این مهارت‌ها در برنامه‌های خود، نسل آینده را برای مواجهه با چالش‌های اجتماعی و ایجاد تغییراتی مثبت آماده کنند. در مجموع، بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های شهروندی بر مسئولیت‌پذیری و رعایت مقررات اجتماعی دانش‌آموزان متوسطه اول از اهمیت و ضرورت بالایی برخوردار است. این مطالعه نه تنها به بهبود سیستم آموزشی کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به پرورش شهروندانی مسئولیت‌پذیر و آگاه منجر شود که نقشی فعال و سازنده در جامعه ایفا می‌کنند.

بیان مساله

آموزش و پرورش یکی از نهادهای اصلی جامعه است که تعلیم و تربیت و ساختن انسان مطلوب و مؤثر را در جامعه به عهده دارد. برای پرورش افراد مطلوب، نیاز به یک نظام آموزشی کارآمد است که اجزاء و عناصر آن اعم از مواد درسی، دانش آموز، معلم، وسایل آموزشی، فضا و غیره با یکدیگر ارتباط متقابل دارند تا اهداف مورد انتظار تحقق یابد. از طرف دیگر، تدریس و آموزش از نظر ماهیت یک نظام ارتباطی متقابل است و مدرسه به سان گروه پویایی، درصد آماده کردن افراد برای ورود به جامعه در سطح بسیار گسترده تری است (۱۰). نهاد آموزش و پرورش به عنوان موثرترین نهاد در اجتماعی کردن افراد نقش مهمی را ایفا می‌کند که عملکرد اشتباه این نهاد تأثیر مستقیم بر روی سایر نهادهای جامعه خواهد داشت. گرچه شکل گیری و رشد شخصیت افراد یک جامعه الزاماً وابسته به تعلیم و تربیت رسمی نیست لیکن باید گفت که بخش اعظمی از رشد فردی و اجتماعی افراد توسط نهاد رسمی آموزش و پرورش صورت می‌گیرد. در این میان تربیت شهروندان خوب یکی از مهمترین دل مشغولی‌های اکثر نظام‌های آموزشی جهان است. اگر مدارس آموزش افراد را به درستی انجام ندهد، افرادی وارد جامعه می‌شوند که یک شهروند وظیفه‌شناس برای جامعه نخواهند بود. درحقیقت منظور از تشکیل نظام آموزش و پرورش کشور آماده سازی شهروندان برای ورود به زندگی اجتماعی، اقتصادی (حرفه ای)، سیاسی و فرهنگی است از اینرو می‌توان نتیجه گرفت که جامعه مدنی اساساً به شهروندان فعال و متناسب با ویژگی‌های فرهنگی و ارزشی خود نیاز دارد و هم از اینرو امکانات و توجیه لازم رابرای شکل گیری و توسعه نظام آموزش و پرورش فراهم می‌آورد و از سوی دیگر نظام تربیتی آیینی تمام نمای ارزشهای اجتماعی و فرهنگی جامعه است و وظیفه تربیت شهروندان را برای زیست در جامعه و فعالیت مؤثر بر عهده دارد. (۹).

اهمیت و ضرورت آموزش مهارت‌های شهروندی

قرآن انسان‌ها را به مطالعه تاریخ دعوت کرده است، چهارده بار (هفت بار به صورت امر و هفت بار به صورت استفهام انکاری که بار تأکیدی دارد) و در هر بار تقریباً با یک مضمون، انسان‌ها را به گردش روی زمین و مطالعه احوال ملت‌های سابق دعوت کرده است. قرآن در این سطح به انسان امکان می‌دهد با عقل خود و روش‌ها و بینش‌های متعدد و متکثر که در طول زمان شکل می‌گیرند به مطالعه تاریخ بپردازد. (۱۱) شهروند^۱ فردی است در رابطه با یک دولت، که از سویی بر خوردار از حقوق سیاسی و مدنی است، و از سویی دیگر در برابر دولت تکلیف‌هایی به عهده دارد^۲ (۱۲).

شهروندی^۲ منزلتی است برای فرد در ارتباط با یک دولت که از نظر حقوق بین الملل نیز محترم شمرده می‌شوند. به حقوق فرد و تکالیف او در برابر دولت رابطه‌ی شهروندی گویند. که چگونگی آن را قانون اساسی و قوانین مدنی کشور معین می‌کند. اساساً کسی "شهروند" شمرده می‌شود که تنها فرمان‌گزار دولت نباشد، بلکه از حقوق فطری طبیعی نیز بر خوردار باشد و دولت این حقوق را رعایت و از آن حمایت کند. منزلت شهروندی را قوانین هر دولتی تعیین می‌کند و معمولاً تابع دو چیز

1. citizen

2. citizenship

است: یکی زادگاه، و دیگری ملیت پدر و مادر. شهروندی یک کشور از راه ازدواج با زن و مرد شهروند آن کشور نیز بدست می آید. اما اینگونه شهروندی معمولاً همه حقوق شهروندی (از جمله کسب مشاغل دولتی) را با خود نمی آورد (آشوری: ۱۳۷۳: ۲۲۲، نقل در حقیقی). مفهوم شهروندی همراه با مفهوم فردیت و حقوق فرد در اروپا پدید آمده است و اساساً کسی شهروند شمرده می شود که تنها فرمانبردار دولت نباشند بلکه از حقوق فطری و طبیعی نیز برخوردار باشد و دولت این حقوق را رعایت و از آنها حمایت کند. (خامی زاده، ۱۳۸۵). آنتونی گیدنز حقوق مدنی را حقوق قانونی همه ی شهروندانی می داند که در اجتماع ملی معینی زندگی می کنند (۱۳). همچنین تی اچ مارشال (۱۹۷۳) سه نوع حق در ارتباط با رشد شهروندی تشخیص داده است، که عبارتند از: حقوق مدنی^۱، به حقوق فرد در قانون اطلاق می شود. این حقوق شامل امتیازاتی است که بسیاری از ما امروز آن را بدیهی می دانیم اما بدست آوردن آنها زمانی دراز طول کشیده است. حقوق مدنی شامل، آزادی افراد برای زندگی در هر جایی که انتخاب می کنند، آزادی بیان و مذاهب، حق مالکیت و حق دادرسی یکسان در برابر قانون است. دومین نوع حقوق شهروندی، حقوق سیاسی^۲ است؛ به ویژه حق شرکت در انتخابات و انتخاب شدن. سومین حقوق، حقوق اجتماعی^۳ می باشند، این حقوق به حق طبیعی هر فرد برای بهره مند شدن از یک حداقل استاندارد رفاه اقتصادی و امنیت مربوط می شود. این حقوق شامل، مزایای بهداشتی و درمانی، تامین اجتماعی در صورت بی کاری، و تعیین حداقل سطح دستمزد است. به سخن دیگر حقوق اجتماعی به خدمات رفاهی مربوط می شود.

روش تحقیق

نظر به ماهیت موضوع مورد مطالعه و سایر ویژگیهای تحقیق این پژوهش با روش تحقیق شبه آزمایش "طرح آزمون مقدماتی و نهایی با گروه شاهد و بدون استفاده از گزینش تصادفی" استفاده شده است.

جدول ۱-۳ طرح آزمون مقدماتی و نهایی با گروه شاهد و بدون استفاده از گزینش تصادفی

گروه	آزمون مقدماتی	متغیر مستقل	آزمون نهایی
تجربی	T1	۲	T x
شاهد	T1	---	۲T

همان گونه که از نمودار این طرح پیداست، در هر دو گروه تجربی و شاهد، آزمون مقدماتی و نهایی اجرا می گردد. اما تنها گروه تجربی است که در معرض نفوذ اثرمتغیر مستقل مورد نظر در تحقیق قرار می گیرد و گروه شاهد از نفوذ این اثر مصون می ماند (۱۴). جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانش آموزان دختر پایه هفتم شهرستان رشتخوار که در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ مشغول به تحصیل بوده اند تشکیل می دهد. نمونه آماری در این پژوهش به شکل تمام شماری به تعداد ۳۰ نفر از این دانش آموزان می باشد. در نتیجه تعداد ۴۰ دانش آموز ۲۰ دانش آموز در گروه آزمایش و ۲۰ دانش آموز در گروه کنترل طی دو مرحله پیش آزمون و پس آزمون به عنوان نمونه مورد نظر انتخاب شد. ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش شامل پرسشنامه آموزش مهارتهای اجتماعی و شهروندی آیندربیتزن و فوستر (۱۹۹۲) و پرسشنامه کیفیت زندگی (QSL) آینلی و بورک (۱۹۹۳) در مدرسه می باشند. داده های جمع آوری شده با نرم افزار SPSS تحلیل شد.

1. civil rights

2. political rights

3. social rights

4 The Teenage Inventory of Social Skill (TISS)

5 Inderbitzen&foster

یافته ها

توصیف داده ها

در پژوهش حاضر دانش آموزان پایه هفتم شهرستان رشتخوار در پیش آزمون و پس آزمون در دو گروه آزمایش و کنترل شرکت داشته اند که فراوانی آنها بر حسب جنسیت ارائه شده است.

جدول ۴-۱ فراوانی دانش آموزان شرکت کننده در پژوهش

شاخص آماری	پیش آزمون		پس آزمون		کل
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
دانش آموزان گروه آزمایش	۲۰	.۲۵	۲۰	.۲۵	.۵۰
دانش آموزان گروه کنترل	۲۰	.۲۵	۲۰	.۲۵	.۵۰
کل دانش آموزان شرکت کننده	۴۰	.۵۰	۴۰	.۵۰	.۱۰۰

با توجه به جدول ۴-۱ مشاهده می شود که ۴۰ دانش آموزی که در این پژوهش شرکت داشته اند، در هر دو گروه آزمایش و کنترل برابر بوده است. ۲۰ دانش آموز به عنوان گروه آزمایش (۰/۵۰) و ۲۰ دانش آموز به عنوان گروه کنترل (۰/۵۰) انتخاب گردیده اند.

فرضیه های تحقیق

فرضیه اول: آموزش مهارت های شهروندی در کتب درسی بر رشد مسوولیت پذیری دانش آموزان تاثیر دارد.

جدول شماره ۱: میانگین و انحراف معیار نمرات رشد مهارت های شهروندی در پیش آزمون به تفکیک گروه ها

گروه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	T	Df	P
آزمایش	۲۰	۱/۲۳۵	۱۳/۳۱۰	-۱/۱۲۵	۲۴	۰/۲۶۵
کنترل	۲۰	۱/۳۴۲	۹/۶۲۱			
کل	۴۰	۱/۳۰۰	۱۱/۲۱۵			

یافته های پژوهش نشان داد که میانگین نمره رشد مهارت های شهروندی قبل از مداخله در دانش آموزان گروه آزمایش و

کنترل تفاوت معنی داری نداشت ($p=0/265$).

جدول شماره ۲: میانگین و انحراف معیار نمرات رشد مهارت های شهروندی در پس آزمون به تفکیک گروه ها

گروه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
آزمایش	۲۰	۱/۳۲۲	۱۱/۲۸۹
کنترل	۲۰	۱/۱۲۵	۱۰/۲۵۶
کل	۴۰	۱/۲۵۴	۱۲/۳۲۵

میانگین نمره رشد مهارت های اجتماعی بعد از مداخله در دانش آموزان گروه آزمایش ۱/۳۲۲ و در دانش آموزان گروه کنترل ۱/۱۲۵ به دست آمد و یافته های جدول ۲ نشان می دهد که میانگین گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل افزایش داشته است و برای اینکه اطمینان حاصل کنیم که گروه کنترل و آزمایش معادل باشند یعنی از نظر پارامترهای مورد مطالعه همسان باشند با استفاده از آزمون لوین مورد آزمون قرار گرفتند که نتایج آن در جدول برابری واریانس نمره های رشد مهارت های شهروندی ارائه شده است.

نتیجه گیری

یافته های این پژوهش تایید می کند که آموزش مهارت های شهروندی تاثیر قابل توجهی بر افزایش حس مسوولیت پذیری و رعایت مقررات اجتماعی در میان دانش آموزان متوسطه اول دارد. نتایج نشان داد که دانش آموزانی که آموزش مهارت های شهروندی دریافت کرده اند، درک بهتری از حقوق و وظایف خود به عنوان شهروندان جامعه دارند. آن ها یاد گرفته اند که

جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند، نه تنها حقوقی برای آن‌ها به همراه دارد، بلکه وظایفی نیز بر عهده آن‌هاست. علاوه بر این، یافته‌ها نشان داد که آموزش مهارت‌های شهروندی باعث افزایش آگاهی دانش‌آموزان از مقررات و قوانین اجتماعی شده است. آن‌ها درک بهتری از اهمیت رعایت این مقررات دارند و می‌دانند که رعایت قوانین نه تنها برای جامعه، بلکه برای خود آن‌ها نیز مفید است. این آگاهی منجر به افزایش تمایل آن‌ها به پیروی از قوانین و مشارکت فعال در جامعه می‌شود. ما همچنین دریافتیم که برخی مهارت‌های شهروندی خاص، مانند حل مساله، ارتباط موثر و تفکر انتقادی، بیشترین تاثیر را بر رفتار اجتماعی دانش‌آموزان دارند. این مهارت‌ها به آن‌ها کمک می‌کند تا با چالش‌ها و مشکلات جامعه مواجه شوند، راه‌حل‌هایی خلاقانه پیدا کنند و به صورت جمعی برای بهبود شرایط تلاش کنند. این مهارت‌ها همچنین باعث افزایش توانایی آن‌ها در برقراری ارتباط موثر با دیگران و مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی می‌شود. علاوه بر این، یافته‌ها نشان داد که گنجاندن آموزش مهارت‌های شهروندی در برنامه درسی مدارس به صورت منظم و مداوم، تاثیر بیشتری بر دانش‌آموزان دارد. آموزش یک باره یا کوتاه‌مدت ممکن است تاثیر کمتری داشته باشد. مدارس باید به دنبال راه‌هایی برای ادغام این آموزش‌ها در برنامه درسی اصلی و همچنین فعالیت‌های فوق برنامه باشند. در مجموع، نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که آموزش مهارت‌های شهروندی می‌تواند به عنوان یک ابزار قدرتمند برای پرورش شهروندانی مسئولیت‌پذیر و آگاه مورد استفاده قرار گیرد. این یافته‌ها تایید می‌کنند که آموزش مهارت‌های شهروندی نه تنها باعث افزایش حس مسئولیت‌پذیری در میان دانش‌آموزان می‌شود، بلکه آن‌ها را ترغیب می‌کند تا مقررات و قوانین اجتماعی را رعایت کنند و به صورت فعال در جامعه مشارکت کنند. (۱۵).

مدرسه به عنوان بخشی از آموزش و پرورش رسمی برای آماده سازی افراد به منظور ایفای نقش شهروندی از دو نوع برنامه درسی پنهان و رسمی استفاده می‌نماید. بدین منظور به تاثیر هر یک از این دو مقوله بر روی تربیت شهروندی می‌پردازیم. به عبارت دیگر برنامه درسی رسمی دروس معینی است که در نظام آموزشی مورد استفاده قرار می‌گیرد که می‌توان به کتاب‌هایی همچون مطالعات اجتماعی، تاریخ، ادبیات و غیره در مقاطع تحصیلی مختلف اشاره نمود. در این میان کتاب‌های مانند علوم اجتماعی منبع مهمی به حساب می‌آیند، زیرا این درس پایه شناخت فراگیران را از نهادها و فرایندهای سیاسی و مفاهیم شهروندی افزایش می‌دهد و آگاهی فرد را از حقوق و تکالیف خود و دیگران گسترش می‌دهد. شورای ملی مطالعات اجتماعی آمریکا و انجمن حرفه‌ای معلمان مطالعات اجتماعی، مطالعات اجتماعی را به عنوان مطالعه تلفیقی و درهم تنیده علوم اجتماعی و علوم انسانی برای پرورش شایستگی‌های شهروندی تعریف می‌نماید. و تاکید می‌کند که هدف نخستین مطالعات اجتماعی این است که به افراد جوان کمک می‌کند تا توانایی‌های خود را به عنوان شهروندان جامعه‌ای دمکراتیک و به لحاظ فرهنگی متنوع در جهانی به هم وابسته، به منظور اتخاذ تصمیمات آگاهانه و منطقی برای مصلحت عمومی، پرورش بدهند (۱۲). اما برنامه درسی پنهان از یادگیری‌هایی حکایت میکند که در چارچوب اجرای برنامه درسی تصریح شده و به دلیل حضور در بطن و متن فرهنگ حاکم بر نظام آموزشی، دانش‌آموزان تجربه می‌کنند. تجربه‌های یادگیری که بدین وسیله حاصل می‌شود عمدتاً در قالب مجموعه‌ای از انتظارات و ارزشها تبلور می‌یابد و کمتر معطوف به حوزه دانستنی‌ها یا شناخت مربوط دانسته شده است.

با توجه به یافته‌های تحقیق می‌توان گفت که در نظام آموزش و پرورش کشور ایران، برنامه درسی یکی از اساسی‌ترین منابع و مراجع یادگیری دانش‌آموزان محسوب شده و اکثر فعالیت‌ها در چارچوب برنامه‌های درسی انجام می‌گیرد. بدون شک تدوین برنامه درسی مطالعات اجتماعی و تربیت شهروندی که متأسفانه در کشور ما چندان مورد توجه قرار نمی‌گیرد نیاز به مطالعات نظری و میدانی بسیاری دارد تا چپستی و چگونگی آن با دقت و ظرافت بیشتری مشخص گردد موضوع تربیت شهروندی از قرن‌ها مورد توجه متفکران و اندیشمندان بوده است. شاید بتوان گفت افلاطون از جمله اولین کسانی است که این موضوع را مورد توجه قرار داده است او در کتاب "قوانین" خود که سخن از قوانین بنیادی جامعه است به این نکته اشاره نموده که برای شناخت و برپا کردن قوانین درست و نیز پاسداری آن‌ها باید به تربیت رو آورد (۱۶). در تربیت شهروندی می‌توان گفت روحیه احترام به قانون، پرورش سعه صدر، توجه به ارزش‌های اجتماعی، همکاری و مشارکت، احساس همدلی و همدردی، احترام به گذشتگان و ... به نوعی مورد غفلت واقع شده است، امروزه مشاهده می‌شود که روحیه قانون‌گریزی در

جامعه به نوعی فضای جامعه را آکنده ساخته است که ناشی از عدم پرداخت دروس مدارس در دوره پر اهمیت نوجوانی می باشد. و مردم به ارزش های اجتماعی و همدلی و همدردی و کمک به هممنوع خود بی تفاوت شده اند. نکته مهم آنست که دروسی مانند علوم اجتماعی که جایگاه ویژه ای برای پرورش روحیه اجتماعی پذیری در دانش آموزان دارد بیشتر به مفاهیمی همچون نهادهای سیاسی پرداخته و از آموزش ارکان اساسی ارزش های اجتماعی و انسانی دور مانده است. از جمله اهداف مهم آموزش تاریخ در همه کشورها، علاقه مند نمودن دانش آموزان به مطالعه تاریخ است. (۱۷). با توجه به یافته های تحقیق توصیه می شود:

- ۱- پیشنهاد می شود باتوجه به اهمیت آموزش مهارت های شهروندی و تربیت شهروندان قانون مدار و مسوولیت پذیر، وزارت آموزش و پرورش نسبت به برگزاری کارگاههای آموزشی آموزش مهارت های شهروندی در مدرسه جهت آشنایی معلمان و نحوه بکارگیری آن بویژه در دروس مطالعات اجتماعی در آموزش اهتمام ورزد.
- ۲- مولفین وبرنامه ریزان کتب های درسی با آگاهی از مبانی نظری و تجربی مهارت های شهروندی، محتوای کتاب های درسی بویژه کتاب درسی مطالعات اجتماعی را به گونه ای سازماندهی کنند که این روش قابل به کارگیری باشد.
- ۳- تهیه و توزیع نشریات تخصصی، فیلم های آموزشی به منظور آشنایی هر چه بیشتر معلمان با مهارت های شهروندی

References:

1. Darabi, Azad, Jarallahi, Ezra, Zahedi Asl, Mohammad, Parveen, Sattar. Family functioning and adolescent risky behaviors. *Islamic lifestyle centered on health*, 2023; 7(4): 213-228.
2. Khani F, Inanlou M, Ganjeh F, Haghani H. Study of Health Promotion Lifestyle and Psychological Well-being in Women Attending the Health Centers of Arak City in 2019. *J Arak Uni Med Sci* 2021; 24 (5): 730-747. URL: <http://jams.arakmu.ac.ir/article-1-6569-fa.html>
3. Prendergast KB, Schofield GM, Mackay LM. Associations between lifestyle behaviours and optimal wellbeing in a diverse sample of New Zealand adults. *BMC Public Health*. 2015; 16: 62s. [DOI: 10.1186.s12889-016-2755-0] [PMID] [PMCID]
4. Waldegrave C, Cameron MP. The impact of poverty on wellbeing during midlife. *NZ J Psychol*. 2010; 39(2): 32-40.
5. Ghiathund, Ahmed. Citizenship Education in Tehran City Schools, *Social Development and Welfare Planning Quarterly*, (2014) No. 23.
6. Qaidi, Yahya. Education of the future citizen. *Quarterly Journal of Educational Innovations*, 2015. Number 17, Year 5, 183-211.
7. Aghazadeh, Ahmed. The principles and rules governing citizenship education and examining the evolution of the characteristics of this type of education in Japan, *Quarterly Journals of Educational Innovations*, (2015). Number 17. Fifth year, pp. 45-66.
8. Safi, Ahmed. The course of evolution in the curriculum of middle school courses in Iran. *Education Quarterly*, (1373). No. 37, 11-29.
9. Fathi Vajargah, Koresh, the characteristics of a good citizen for Iranian society, the degree of adaptation of the curriculum to these characteristics, *Shahid Beheshti University Humanities Quarterly* (2012), No. 3
10. Esfandiari, Toran. Identification of the life skills needed by adults from the perspective of education and training experts, theoretical middle school curriculum planning experts and theoretical branch students of government adult high schools in Tehran, master's thesis in the field of curriculum planning, Shahid Beheshti University, Faculty of Psychology and Educational Science. (2012).

11. ALmaamari, S.N. A Citizenship Education in Initial Teacher Education in the sultanate of Oman: An exploratory study of the perceptions of student teachers of social studies and their tutors. PhD Thesis in curriculum studies, faculty of Education, University of Glasgow, Scotland, UK Arthur, J., Davidson & William, S. (2002). *Social Literacy, Citizenship Education and the National Curriculum*", London, Routledge Flamer. (2009.)
12. Berlach, R.G. *Citizenship Education: Australia and Singaporean Perspectives. Australian Journal of teacher education.* (1996) Vol, 21, no.2, 1996
13. Cogan, J. *citizenship education for the 21st century: setting the context.* R.Derricot. London. Kogan page(2000): 1-21
14. Cornoy, M.. *Globalization and Education Reform.* UNESCO, paris. www.qca.org.uk/download/6123-crick-report(1999).
15. Homana. G., Barber, C., & Torney – Purta, J. *Assessing school citizenship education eliminate . University of Maryland. CIRCLE WORKING PAPER 48.* (2006).
16. Kochhar, s.k. *teaching of history.* new delhi: ptinted and puphished by sterling publishers Pvt. ltd, (2009). 9,230- 239.
17. Malone, H.J. (2008). *Civic Education in Americans Public Schools : Developing service and politically-oriented Youth.* Phi Kappa Phi forum: summer 2008. Academic research library. Available at: www.findarticles.com/p/articles